

УДК 81'373.45

КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СВІТОВИХ МОВ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Тамара Козак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-98,
e-mail: palm1330@ukr.net*

Висвітлено питання про конкурентне змагання світових мов за домінування у глобальному лінгвістичному середовищі. Оцінено конкурентний потенціал світових мов. Підкреслено значення англійської мови як перспективного засобу міжнародного спілкування.

Ключові слова: інтеграція; мовна уніфікація; конкурентний потенціал; засіб міжнародного спілкування.

В умовах сучасного світового розвитку відбувається надзвичайно інтенсивне зближення та інтеграція всіх країн і народів світу під назвою процесу глобалізації міжнародних відносин. Цей процес передбачає узгодження та стандартизацію діяльності урядів та громадян країн світу в міжнародному середовищі на основі уніфікованих та загально визнаних правил та критеріїв. Позитивне вирішення проблеми цієї уніфікації можливе лише на основі активного спілкування, узгодження поглядів та думок, вироблення спільних підходів до актуальних завдань сучасності. Отже, на порядок денний міжнародних відносин висунуто проблему вибору найоптимальніших засобів спілкування, зокрема – визначення інтернаціональної мови комунікації урядів, спільнот та окремих громадян.

Саме тому надзвичайної актуальності набуває проблема визначення спільної мови міжнародного спілкування. Цілком очевидно є та обставина, що такою мовою може бути тільки одна із вже існуючих національних мов (якщо залишити за межами нашої уваги питання про створення штучної мови на зразок есперанто). Логічно припустити, що такою мовою може бути одна із шести офіційно визнаних робочих мов Організації Об'єднаних Націй та багатьох інших міжнародних організацій: англійська, арабська, іспанська, російська, французька або китайська.

Однак зауважимо, що значення та впливовість цих мов у світовому лінгвістичному середовищі не є історично стабільною та незмінною категорією: з часом поширення та вплив одних мов збільшується, а інших – занепадає чи навіть повністю зникає разом із самою мовою. Причому визначальним критерієм у цьому процесі виступають політична впливовість та економічна міць тих держав або цивілізаційних утворень, які використовують певну мову як рідну. Привабливість конкретної мови для країн та народів визначається її політичною та економічною силою. А для окремих людей вибір мови передусім зумовлений

сподіваннями шляхом її вивчення поліпшити умови свого життя. Як пише з цього приводу Маршал Р. Сінгер, «будь-яку мову люди обирають для себе та своїх дітей в залежності від сприйняття цієї мови у світі і відносної важливості нації або країни, які її використовують» [5]. При цьому вони суто суб'єктивно орієнтуються на міжнародний статус тієї чи іншої мови та її сприйняття та оцінку її значення у конкретному людському суспільстві.

Саме тому, зауважує відомий британський лінгвіст Д. Кристал, «у сучасну добу значно поширилась думка про те, що доцільно зменшити кількість офіціальних мов міжнародних організацій» [1, с. 29]. Адже скорочення числа лінгвістичних засобів спілкування країн у сфері міжнародної комунікації сприяє підвищенню оперативності та ефективності цього спілкування. Зауважимо, що кінцевим результатом цього зменшення повинно стати формування та запровадження єдиної, загальновизнаної мови міжнародної комунікації країн та народів.

На нашу думку, мови різних народів правомірно розглядати як специфічний товар, який володіє своєрідною споживчою вартістю, що й визначає попит на них на світовому лінгвістичному ринку. Зауважимо, що на цьому ринку відбувається конкурентне змагання різних мов світу, призом на якому є набуття статусу міжнародної мови спілкування країн та народів. Це стане міжнародним визнанням світового авторитету та впливовості тієї країни (чи групи країн), мову якої визнають всесвітнім засобом спілкування країн та народів. Причому, як пише Д. Кристал, «мова стає міжнародною не в силу властивих їй структурних особливостей або багатства словника... Одна з головних причин, з яких мова набуває міжнародного статусу – політична могутність народів, що говорять нею, і особливо їхня воєнна міць» [1, с. 24]. Не викликає заперечень той факт, що надзвичайно активне планетарне поширення англійської мови після Другої світової війни зумовлене передусім саме військово-політичною могутністю та впливом США.

Водночас зазначимо, що поширенню та підвищенню міжнародного статусу певної мови сприяє не тільки воєнно-політична могутність тієї країни, народ якої користується нею, але й її світовий економічний та торговельний вплив. Наприклад, поширення англійської мови передусім зумовлене посиленням світового економічного впливу Сполучених Штатів Америки. Наприклад, Д. Кристал пише, що «за американським доларом стоїть англійська мова» [1, с. 26], тобто економічна та фінансова міць США стимулює поширення англійської мови у всьому світі.

Безперечно, пріоритетне становище певної мови у світовому лінгвістичному просторі визначається передусім економічною могутністю та політичною впливовістю країн-носіїв цієї мови. Адже домінування певної держави на світовому ринку та у планетарному політичному середовищі змушує інші країни шукати придатні та дієві засоби комунікації зі своїм економічним партнером та союзником.

Можна навести багато історичних прикладів, коли мова певної країни втрачала своє міжнародне значення разом із втратою цією державою свого

політичного та економічного впливу у світі. Такий найближчий до нас за часом приклад демонструє доля російської мови. Після закінчення Другої світової війни у російській мові були всі підстави претендувати на статус впливової міжнародної мови, адже під військово-політичним впливом Радянського Союзу знаходилось багато країн Європи, Азії, а згодом і Африки. Отож для поширення російської мови у цих країнах створювали найрізноманітніші преференції. У самому Радянському Союзі вивчення російської мови практично було обов'язковим для освітніх систем усіх республік, що входили до складу СРСР.

Однак наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років лінгвістична ситуація у геополітичній зоні домінування російської мови зазнала докорінних змін: відбулася декомпозиція всіх міжнародних організацій, створених під головуванням СРСР (Варшавського договору, РЕВ тощо), остаточно розпався блок «соціалістичних» держав. У колишніх радянських республіках, які здобули незалежність, національні мови проголосили державними, а російську подекуди агресивно витіснили на узбіччя лінгвістичного вжитку в цих країнах. Як пише М. Сінгер, «оскільки влада Москви ослабла в усьому Радянському Союзі, та у Східній Європі і на периферії імперії відбувалося мовознавче обмеження застосування російської мови» [5].

Наголосимо, що це обмеження здійснювали не лише лінгвістичними, а й політичними, законодавчими засобами. Наслідком цього процесу виявилось те, що російська мова залишається офіційною мовою тільки в Російській Федерації (а 1997 р. вона одержала рівний статус із білоруською в Білорусії). Водночас навіть академічний інтерес до проблем російської мови та її вивчення значно зменшується у світовому лінгвістичному співтоваристві. Російська мова стрімко втрачає свою привабливість, поступаючись національним мовам, передусім англійській як світовому засобу міжнародного спілкування.

Отже, правомірно стверджувати, що об'єктивний процес історичного розвитку та світової глобалізації практично виключив російську мову із числа претендентів на статус всесвітнього лінгвістичного засобу міжнародного спілкування країн та націй. Навіть на території Російської Федерації вона втрачає свій вплив та значення, адже в національних автономіях РФ активно йде процес розвитку та затвердження рідних мов.

Однак у новоутворених незалежних державах, що постали на руїнах СРСР, владна еліта розуміє, що їхня лінгвістична політика не може обмежуватись розвитком та підтримкою виключно власних національних мов. Отож відбувається активний пошук не тільки нових союзників, а й прийнятних засобів міжнародного спілкування, які б забезпечили інтеграцію цих країн у глобалізоване світове середовище. З цього приводу М. Сінгер пише: «...В нових, тепер незалежних... державах обирають інших союзників (але не Росію) для своїх економічних, військових та інших потреб. Їхні громадяни все частіше говорять мовами цих держав-союзників (разом із своєю рідною мовою). Російська більше не є мовою еліт і людей, які б заохочували своїх дітей до її вивчення... Вживання мови служить барометром серйозності краху Радянського

Союзу, зацікавленості до Європи і привабливості англійської мови, яка стає сучасною лінгва-франка Заходу» [5].

Саме англійська випереджає всі інші світові мови у конкурентному змаганні за статус глобального засобу міжнародного спілкування. За словами М. Сінгера, який порівнює конкурентний потенціал різних мов у світовому лінгвістичному просторі, «за англійською йде слідом німецька, а французька, трохи поступаючись, є третьою» [5]. Проте зауважимо, що навіть в інституційних межах Євросоюзу ці мови не можуть скласти серйозної конкурентної переваги англійській. Незважаючи на те, що Сполучене Королівство стало повноправним членом Європейського Союзу лише 1973 року (а, отже, його мова доволі пізно набула офіційного статусу в ЄС), англійська мова впевнено посіла панівне становище у лінгвістичному середовищі ЄС. Владні органи ЄС офіційно проголосили проведення політики мультилінгвізму, що визначає рівність мов усіх країн Євросоюзу (як відомо, сьогодні ЄС налічує 23 офіційні мови) [4, с. 153]. Однак доволі очевидним є той факт, що за своїми функціональними властивостями естонська або угорська мови не можуть дорівнювати значенню англійської. Доречно також нагадати, що, незважаючи на офіційно проголошену політику багатомовності, спілкування співробітників владних інституцій Євросоюзу відбувається переважно англійською мовою, а «вся діяльність допоміжних служб – секретаріатів, груп референтів тощо – здійснюється тільки англійською мовою» [6].

Водночас англійська мова користується великим попитом серед громадян об'єднаної Європи. Дослідження «Європейці та мови», проведене організацією «Євробарометр» 2006 року, переконливо довело, що вже сьогодні англійська мова стає для громадян країн Євросоюзу своєрідною лінгва-франка, оскільки 51 % європейців тією чи іншою мірою володіє англійською мовою. Причому 77 % європейців вважають, що їхні діти як першу іноземну мову повинні вивчати саме англійську; 90 % учнів середніх шкіл всієї Європи сьогодні вивчають англійську мову. За цією мовою йдуть французька та німецька (по 14 %), а потім – іспанська та російська мови (по 6 %) [3].

Наведені пропорції дають доволі чітке уявлення про конкурентне співвідношення європейських мов на лінгвістичному ринку континенту та засвідчують, що саме англійська мова впевнено домінує на цьому ринку.

Окремо слід сказати про конкурентні перспективи китайської мови. Незважаючи на те, що цією мовою користується більше одного мільярда осіб, а Китай перетворюється у наймогутнішу економіку світу, китайська мова не має жодних перспектив стати міжнародним лінгвістичним засобом спілкування: ієрогліфічну систему письма ніколи не визнають прийнятною для переважної більшості людства. Відомо, що у китайській мові налічують близько 50 тис. ієрогліфів, а для побутового спілкування необхідно принаймні 4–7 тис. знаків [2, с. 226]. Приблизно те ж саме можна сказати і про конкурентний потенціал арабської мови, отож навряд чи в неї є перспектива стати світовим засобом міжнародного спілкування.

Отже, доволі значним конкурентним потенціалом у світовій лінгвістичній сфері володіє англійська мова як найпоширеніший та найпривабливіший засіб людського спілкування. Пріоритетне становище цієї мови серед інших світових мов перетворює її у глобальний засіб міжнародного спілкування країн та народів нашої планети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Кристал Девид*. Английский язык как глобальный / Дэвид Кристал ; пер. с англ. – М. : Весь мир, 2001. – 240 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. *Мансилла П. У.* Общевропейские компетенции владения иностранным языком: пилотный образец межкультурной стратегии / П. У. Мансилла, А. М. Ръехос. – 2007. – Режим доступа : http://logosbook.ru/educational_book/pdf/293_07/08.pdf.
4. *Смирнова Т. П.* Основные тенденции развития европейской языковой политики и пути ее реализации / Т. П. Смирнова // Политическая лингвистика. – 2012. – № 2(40). – С. 153–156.
5. *Marshall R. Singer*. Language Follows Power: The Linguistic Free Market in Old Soviet Bloc / Singer R. Marshall. – Mode of access : http://www.goodreads.com/...391046_marshall/r/singer.
6. *Wright S.* Language Networks in European Parliament: the Rise of English / S. Wright // The 15th Congress of Applied Linguistics. Multilingualism: Challenges and Opportunities. – Essen, 2008.

Стаття надійшла до редколегії 29.04.2016

Прийнята до друку 15.05.2016

COMPETITIVE POTENTIAL OF WORLD LANGUAGES IN GLOBAL LINGUISTIC CONTEXT

Tamara Kozak

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universitetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel.(032) 239-41-98,
e-mail:palm1330@ukr.net*

The article elucidates the issue of competitive rivalry of world languages for global linguistic dominance .It gives the assessment of global languages «competitive potential». The role of English as the means of international communication is emphasized.

Key words: integration; language unification; competitive potential; means of international communication.

КОНКУРЕНТНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ В ГЛОБАЛЬНОМ ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ

Тамара Козак

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-41-98,
e-mail: palm1330@ukr.net*

Освещён вопрос о конкурентном соревновании мировых языков за доминирование в глобальной лингвистической среде. Проведена оценка конкурентного потенциала мировых языков. Раскрыто значение английского языка как перспективного средства международного общения.

Ключевые слова: интеграция; языковая унификация; конкурентный потенциал; средство международного общения.